

Bo Hultdt, Tomas Ries, Jan Mörtberg ja Elisabeth Davidson (toim.). 2003. *The New Northern Security Agenda: Perspectives from Finland and Sweden*. Strategic Yearbook 2004. Stockholm: Swedish National Defence College. 342 s.

Erkki Tuomioja. 2004. *Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka anno 2004 – puheenvuoro*. Keuruu: Tammi. 120 s.

Turvallisuuspoliittinen keskustelu Suomessa on vihdoin siirtynyt keskustelemattomuudesta keskustelemisesta varsinaiseen aiheeseen. Samalla puheenvuoroihin on tullut mukaan annos poliittista näkemystä, ennen kaikkea kannanottoja sotilaallisen liittoutumisen puolesta tai sitä vastaan. Ruotsin puolustuskorkeakoulun strategian vuosikirja 2004 ja Erkki Tuomiojan turvallisuuspoliittinen (puolustus)puheenvuoro osoittavatkin miten kahdesta hyvin samankaltaisesta turvallisuusympäristön analyysistä on mahdollista päätyä lähes vastakkaisiin politiikkasuosituksiin.

Yhteistyössä Maanpuolustuskorkeakoulun kanssa syntyneen strategian vuosikirjan kantavana ajatuksena on Suomen ja Ruotsin historiallinen kohtalonyhteys. Bo Hultdt muistuttaa johdantoluvun alussa, että nämä kaksi maata eivät ole olleet yhtä läheisiä sitten kuningaskunnan hajoamisen vuonna 1809. Teoksen johtoajatus maiden turvallisuksien keskinäisestä riippuvuudesta avaa hedelmällisen näkökulman ajankohtaiseen keskusteluun Suomen ja Ruotsin suhteesta EU:iin ja Natoon. Kun Suomessa käydyssä julkisessa keskustelussa on kohtuuttomasti korostunut Suomen oman valinnan merkitys, on mielenkiintoista taas palauttaa mieleen miten ensisijainen turvallisuusympäristömme, naapurimaat ja Itämeren alue, ovat riippuvaisia Suomen turvallisuusratkaisuista – ja määräävät niitä.

Tuomioja puolestaan pysyttäytyy ennen kaikkea Suomen omien lähtökohtien kuvaajana. Toisin kuin strategian vuosikirjassa, hänen teoksessaan esille nousee ristiriita toisaalta yhteisten turvallisuushkien ja yhteistyön vaatimuksen ja toisaalta Suomen erityisluonteen korostamisen välillä. Suomi on erityistapaus, joka voi valita oman toimintatapansa lähes riippumatta muiden valtioiden valinnoista. Tuomiojan Suomi ei toki ”enä” ole syrjässä Euroopan turvallisuusdynamikasta, mutta hyppää eurooppalaisen tason yli suoraan globaaliksi vastuun kantajaksi. Kirjoittaja lämmittelee Suomelle jonkinlaista kolmatta tietä yhdessä kehitysmaiden kanssa Yhdysvaltojen ja jonkin muun globaalien voiman (islamilainen fundamentalismi, Venäjä?) välille – tietä, joka ”ei loukkaa ketään ja joka ei ole kenenkään muiden etujen kanssa ristiriidassa” (s. 100).

Kokonaisvaltaisimmin ajankohtaista turvallisuuspoliittista ympäristöä kuvailee Tomas Ries vuosikirjan avausartikkelissa. Tuomiojan tavoin Ries huomauttaa, että Pohjola ensisijaisena viitekehyksenä on jo vanhentunut, mutta globaalien yhteisön sijaan hän tarjoaa Suomen turvallisuuspoliittiseksi viiteryhmäksi ”OECD-yhteisöä”. Toisaalta hän muistuttaa, että ”uudet” ekologiset, sosiaaliset, teknologiset ja taloudelliset uhkat löytyvät nyt ennen kaikkea kansalliselta ja globaalilta tasolta. Sekä Ries että Tuomioja korostavat teknologisen kehityksen vallankumouksellista voimaa. Ries arvioi sen aiheuttavan perustavanlaatuisen muutoksen yhteiskunnan taloudellisissa omistussuhteissa, mikä huojuttaa yhteiskunnan sosiaalista rakennetta ja johtaa ennen pitkää tyytymättömyyteen vallanpitäjiä kohtaan ja poliittisen muutoksen vaatimukseen, myös väkivalloin. Vastaava liike on tapahtumassa globaalilla tasolla 85 prosentin maailman väestöstä jäädessä menestyjävaltioista koostuvan ”postmodernin yhteisön” ulkopuolelle. Ratkaisuksi molemmat kirjoittajat tarjoavat eliitin vastuuta vähempiosaisten kehityksestä, ”The Globalised Man’s Burden”, kuten Ries ajatuksen osuvasti kiteyttää (s. 48).

Suomen ja Ruotsin turvallisuusympäristön nykytilanteesta kertoo erityisesti se, että lähes kaikissa Strategian vuosikirjan artikkeleissa EU ja/tai Nato nousevat keskeisimmiksi turvallisuuspolitiikan areenoiksi; eikä vain artikkeleissa, joissa nimenomaisesti pohditaan eurooppalaista turvallisuusarkkitehtuuria (Alyson Bailes, Carl-Einar Stålvant, Kalevi Ruhala ja Anita Eriksson), vaan myös erityistä kansallista näkökulmaa turvallisuuspolitiikkaan etsittäessä (Pekka Sivonen, Teija Tiilikainen ja Lars Wedin). Yllättävää vuosikirjassa taas on se, että kaikkiaan 17 kirjoituksen joukossa puolustusvoimien haasteiden ja roolin pohdinta jää kovin niukaksi. Aiheita käsittelevät vain Johan Tunberger kriittisessä artikkelissaan Ruotsin puolustusvoimien tilasta sekä Jan Mörtberg perustellessaan Ruotsin asevoimien uudistuksia. Lisäksi teemaa sivuaa Martin Lundmark asian- tuntevassa kuvauksessaan pohjoismaisesta puolustusmateriaaliyhteistyöstä. Sotilasstrategian käsittelyn vähäisyyden taustalla lienee ruotsalainen perinne pohtia myös yleisiä turvallisuuspoliittisia kysymyksiä erityisesti puolustusvoimien tuottamissa tutkimuksissa.

Suomessakin on ollut viime vuosina pyrkimystä puolustushallinnon oman turvallisuuspoliittisen tutkimuksen vahvistamiseen. Puolustushallinnon resursseilla – verrattuna erityisesti yliopistoihin – tähän onkin mahdollisuuksia. Perusteena tälle pyrkimykselle saattaa olla myös viranomaisen yleinen toive tuoda tutkimusta lähemmäksi hallintoa; ja miksei taustalla voi piillä myös perinteinen kisailu valtion turvallisuuspolitiikan hallinnan kodista ulkoasiain- ja puolustushallinnon välillä. Tunberger näkee puolustushallinnon organisaatioiden kasvavan roolin turvallisuuspolitiikan keskustelussa tuovan kuitenkin mukanaan käytännön ongelmia, kun ero turvallisuuspoliittisen ja sotilasstrategisen suunnittelun välillä hämärtyy; hän katsoo Ruotsin uudistavan asevoimiaan enemmän poliittisen ohjelman kuin sotilaallisten tarpeiden mukaisesti.

Muita poleemisemman näkökulman Euroopan turvallisuuspolitiikkaan tarjoaa Nadia Alexandrova Arbatova, joka

katsoo Naton marginalisoituneen turvallisuusjärjestönä ja EU:n ajautuneen syvään sisäiseen ristiriitaan integraatiota-voitteidensa ja transatlantisen yhteistyön välillä. Hän näkee tiiviimmän yhteistyön Venäjän kanssa keskeisenä voimavana turvallisemman Euroopan rakentamisessa. Alpo Juntusen geopolitiikkaa käsittelevässä artikkelissa Venäjä näytetään monitahoisempänä ja paitsi mahdollisuuksia myös uhkia tuottavana toimijana. Onnistuneena valintana voidaan pitää Saksan (Axel Krohn) ja Puolan (Fredrik Bynander) roolia käsittelevien artikkeleiden sisällyttämistä Suomen ja Ruotsin turvallisuuspolitiikkaa luotaavaan teokseen. Paikallaan on myös Pertti Salmisen kuvaus Pohjoismaiden roolista YK:n rauhanturvaoperaatioissa ja kriisinhallinnassa. ”The world is a dangerous place”, summaa Wedin lakonisesti teoksen sanoman kirjan viimeisessä kappaleessa (s. 334).

Strategian vuosikirjan otsikko *The New Northern Security Agenda* ehdottaa, että Pohjois-Euroopan turvallisuuden keskeisiksi kysymyksiksi on noussut uusia aiheita aiempien tilalle. Osittain näin varmasti on, ottaen huomioon Naton ja EU:n laajentumisen, tehostuneen terrorisminvastaisen toiminnan ja keskustelun mahdollisesta Suomen ja Ruotsin sotilaallisesta liittoutumisesta. Uutuksien mainostaminen turvallisuusanalyysissä alkaa sellaisenaan kuitenkin menettää viehätystään, kun kylmän sodan päättymisestä on jo 15 vuotta eikä globalisaatiokaan ole enää aivan tuore ilmiö. Tämän kirjan perusteella pohjoinen kattavan turvallisuuden arkkitehtuuri vaikuttaakin suhteellisen perinteiseltä geopolittisine jännitteineen, taloudellisine riippuvuuksineen ja ekologisine ongelmineen. Eri asia on, että turvallisuuden tutkimuksella toki on varaa uudistua – kuten Ries artikkelissaan peräänkuuluttaa – ja aidosti kiinnostua kattavan turvallisuuden eri aspekteista ja kansainvälisen järjestelmän kompleksisuudesta.

Strategian vuosikirja 2004 ja Tuomiojan turvallisuuspoliittinen puheenvuoro edustavat molemmat kirjallisuuden lajia, joka sallii tietyn keskustelullisen vapauden, vaikka

pohjautuu vankkaan akateemiseen ja ammatilliseen kokeemukseen. Kuten usein kansainvälisen politiikan tieteenalan akateemisemmissakin teksteissä, lukija kuitenkin jää pohtimaan minkälaiseen aineistoon, analyysiin ja teorioihin sinänsä vakuuttavat arviot mahdollisista tulevaisuuksista perustuvat. On hyvä, että strategian vuosikirjan kaltaisia esseekoelmia julkaistaan. Teos dokumentoi tämänhetkisen turvallisuuspoliittisen keskustelun monipuolisen cocktailin kuten vuosikirjan tuleekin. Englanninkielisenä ja kauniisti painettuna kirja tarjoaa kansainväliselle yleisölle oivan katsauksen suomalaiseen ja ruotsalaiseen todellisuuteen. Tuomiojan kirjassa erityisen kunnioitettavaa on aktiivipoliitikon valmius ja taito osallistua turvallisuuspoliittiseen keskusteluun omia näkemyksiään kattavasti analysoiden ja perustellen. Paikoittain teoksesta tosin paistaa nopean valmistumisen myötä kirjaan jäänyt viimeistelemättömyys. Poliittista puheenvuoroa odottava lukija joutuu kahlaamaan kymmeniä sivuja historian tapahtumien kertausta. Tällä osuudella on kuitenkin dokumentaarinen arvo esimerkiksi Tuomiojan selostaessa Suomen näkemyksiä neuvotteluissa EU:n perustuslaillisen sopimuksen turvakuuptykälästä.

Kun Ruotsin puolustuskorkeakoulun strategian vuosikirjan sanoma tiivistyy politiikan muutosodotuksiin ja eurooppalaisen ja transatlantisen yhteistyön ensisijaisuuden korostamiseen, tarjoaa Erkki Tuomioja jatkuvuutta: Suomella ei ole aihetta linjanmuutoksiin. Suomen yhteistyökumppaneita hän puolestaan etsii maailmanlaajuisesti. Teosten historiallisten lähtökohtien perusteella lukija olisi voinut odottaa jopa päinvastaisia politiikkasuosituksia: kun strategian vuosikirja peilaa nykypäivää Suomen ja Ruotsin historialliseen kohtalonyhteyteen, esiintyvät Tuomiojan kirjan avauslehdellä Kekkonen ja Breshnev.

ANTTI KASKI